

POMORSKO PRAVO ZA ZAPOVJEDNIKA BRODA

Ranka Petrinović; Nikola Mandić

Pomorski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2025., 615 str.

U izdanju Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Splitu objavljen je novi sveučilišni udžbenik *Pomorsko pravo za zapovjednika broda*, napisan u suautorstvu profesora Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Splitu – dr. sc. Ranke Petrinović, redovite profesorice u trajnom zvanju i dr. sc. Nikole Mandića, izvanrednog profesora. Oboje su profesori s dugogodišnjim iskustvom u izvođenju nastave iz više pomorskopravnih predmeta na svim razinama studija na Pomorskom fakultetu u Splitu te su autori ili suautori niza znanstvenih knjiga i članaka. Osim toga, svoje su kompetencije stjecali kroz sudjelovanje na raznim znanstvenim projektima, međunarodnim i domaćim znanstvenim konferencijama te kroz suradnju s pomorskim sektorom u praksi, što ih je potvrdilo kao priznate stručnjake kompetentne za izradu ovog jedinstvenog udžbenika u Republici Hrvatskoj.

Ovaj je udžbenik podijeljen u devet poglavlja i obuhvaća šesto petnaest stranica (petsto osamdeset dvije stranice teksta i dvadeset osam stranica popisa literature). Autori su pri pisanju konzultirali relevantnu znanstvenu literaturu, kao i domaće i međunarodne pravne propise (četiristo trideset pet izvora korištene literature i dvije tisuće osamsto osamdeset četiri reference u tekstu udžbenika). Već iz sadržaja recenziranog djela razvidno je kako se radi o udžbeniku koji u cijelosti obrađuje sve pravne institute važne za izobrazbu budućih časnika. Iščitavanjem predmetnog znanstvenog djela postaje više nego jasno da je udžbenik stilski i konceptualno prilagođen studentima koji pri polaganju predmeta »Pomorsko pravo« moraju savladati materiju pomorskog prava, poštujući pritom činjenicu kako navedeni studenti vjerojatno nemaju potrebna predznanja iz znanstvenog polja prava.

Vodeći se tom mišlju, autori u prvom poglavlju udžbenika uvode čitatelja u materiju, definirajući pojam i značajke pomorskog prava. Pomorsko pravo čini sustav normi koje reguliraju pravne odnose u vezi s pomorskim djelatnostima. Samostalno i sustavno obrađuje specifične pravne odnose koji se pojavljuju na moru ili u vezi s morem. Budući da se pomorska djelatnost često obavlja na području više država čiji propisi mogu sadržavati različite odredbe o istim institutima, ukazala se potreba za ujednačavanjem pomorskopravnih normi kroz donošenje niza međunarodnih konvencija. Ključnu je ulogu u tom procesu imao

Međunarodni pomorski odbor (CMI) te Međunarodna pomorska organizacija (IMO). U ovom kontekstu autori ističu i važnost Europske agencije za pomorsku sigurnost sa sjedištem u Lisabonu, posebnog kontrolnog tijela koje prati učinkovitost primjene pravila o sigurnosti pomorskog prometa i zaštite morskog okoliša te pritom izvršava niz tehničkih, znanstvenih i administrativnih zadataka na razini Europske unije. U ovom je poglavlju naveden i kratak pregled relevantnih nacionalnih propisa pomorskog prava usklađenih s najvažnijim međunarodnim pravnim instrumentima.

Drugo poglavlje koje nosi naziv »Međunarodno pravo mora« posebno obrađuje morske i podmorske prostore Republike Hrvatske. Međunarodno pravo mora dio je međunarodnog javnog prava koji obuhvaća sustav međunarodnih pravnih pravila kojima se uređuju granice državne vlasti na moru, prava i obveze međunarodnopravnih subjekata u pojedinim područjima mora, morskog dna i morskog podzemlja, te kojima se reguliraju njihovi međusobni odnosi uzrokovani različitim uporabama mora i iskorištavanjem mora i podmorja. Tim se pravilima, također, uređuje racionalno gospodarenje, proučavanje, zaštita, očuvanje i poboljšanje prirodnih bogatstava mora, podmorja i morskog okoliša, kao i odnosi u pomorskom ratu između država u oružanom sukobu te između tih država i neutralnih država. Pomorskim zakonikom Republike Hrvatske, prema odredbama međunarodnog prava, jasno se reguliraju granice i ovlasti u unutarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru, kao i u području epikontinentalnog i gospodarskog pojasa. Autori u ovom dijelu analiziraju i druge morske pojaseve regulirane Konvencijom Ujedinjenih naroda o pravu mora iz 1982., poput arhipelaških voda, vanjskog morskog pojasa, međunarodnih tjesnaca i kanala te morskih i podmorskih prostora izvan granica nacionalne jurisdikcije. Ističu kako Republika Hrvatska osobitu pažnju posvećuje zaštiti morskog okoliša te, uzimajući u obzir specifičnost Jadranskog mora, potiče regionalnu suradnju radi donošenja zajedničkih planova hitnog djelovanja u slučajevima nezgoda koje uzrokuju onečišćenje morskog okoliša.

Unutar trećeg poglavlja koje je posvećeno pomorskom upravnom pravu prikazuju se organizacije službe sigurnosti plovidbe u Republici Hrvatskoj, a u tom se kontekstu kratko analiziraju nadležnosti najvažnijih pomorsko-upravnih službi u zemlji. Naime, plovidba na moru osigurava se tehničko-stručnim poslovima te upravnim (inspekcijskim) poslovima. Tehničko-stručne poslove u Republici Hrvatskoj obavljaju posebne ustanove i organizacije, kao što su Hrvatski registar brodova, Plovput, Državni hidrometeorološki zavod (služba Pomorski meteorološki centar) i Hrvatski hidrografski institut, dok upravne (inspekcijske) poslove sigurnosti plovidbe obavljaju nadležne unutarnje ustrojbene jedinice

Ministarstva mora, prometa i infrastrukture. Autori ističu kako i Obalna straža Republike Hrvatske pruža potporu nadležnim tijelima u obavljanju poslova vezanih za osiguravanje sigurnosti plovidbe u Republici Hrvatskoj. Nadalje, u ovom je poglavlju osobita pažnja posvećena pomorskom dobru i morskim lukama koji su analizirani prema odredbama novog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama iz 2023. Pomorsko dobro opće je dobro od interesa za Republiku Hrvatsku i uživa njezinu osobitu zaštitu, a upotrebljava se ili koristi pod uvjetima i na način propisan navedenim zakonom. Pomorsko dobro nalazi se izvan pravnog prometa i na njemu se ne može steći pravo vlasništva ni druga stvarna prava po bilo kojoj osnovi te ne može biti ni predmet zakupa ni najma. U trećem je poglavlju obrađeno i peljarenje kao jedan od preduvjeta sigurnosti plovidbe. Budući da se, nažalost, pomorske nesreće događaju čak i kada su ispunjeni svi preduvjeti sigurne plovidbe, unatoč tomu što sve službe sigurnosti plovidbe obavljaju svoje poslove u skladu s relevantnim međunarodnim propisima, taksativno navedenim u ovom poglavlju, autori su se osvrnuli i na istrage pomorskih nesreća te na inspeksijski nadzor sigurnosti plovidbe.

Četvrto poglavlje nosi naziv »Pomorsko radno pravo« i prikazuje najvažnije međunarodne i nacionalne dokumente koji reguliraju radno-pravni status pomoraca. Osobita je pažnja posvećena Konvenciji o radu pomoraca (MLC) iz 2006. koja se smatra četvrtim stupom kvalitetnog brodarstva uz univerzalne instrumente IMO-a – Međunarodne konvencije o zaštiti života na moru (SOLAS), Međunarodne konvencije o sprječavanju onečišćenja s brodova (MARPOL) i Međunarodne konvencije o standardima izobrazbe, izdavanju svjedodžbi i držanju straže pomoraca (STCW). Konvencija MLC predstavlja konsolidaciju i modernizaciju standarda koji su dotada bili sadržani u trideset sedam različitih konvencija i trideset dvije već usvojene preporuke pod okriljem Međunarodne organizacije rada (ILO). Usmjeren je na zaštitu radnog i socijalnog statusa pomoraca te uvažava posebnosti života pomoraca, uzimajući u obzir da se radi o posebnoj kategoriji radnika kojima je mjesto rada ujedno i mjesto stanovanja. Na nacionalnoj razini autori udžbenika ističu važnost Pravilnika o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca koji je usklađen s konvencijom STCW. Tom se konvencijom propisuju stručna znanja, izobrazba i kompetencije, kao i uvjeti i načini stjecanja različitih svjedodžbi o osposobljenosti i dopunskoj osposobljenosti zapovjednika broda, upravitelja stroja, časnika i drugih članova posade broda. Konvencija STCW, također, propisuje uvjete i način priznavanja, obnove, zamjene i oduzimanja svjedodžbi, uvjete koje moraju ispunjavati pravne osobe koje provode naobrazbu i izobrazbu pomoraca te uvjete koje moraju ispunjavati osobe ovlaštene za utvrđivanje osposobljenosti pomoraca. Ukazujući na važnost

kolektivnih ugovora za pomorce, autori su se osvrnuli na temeljna prava i obveze članova posade, ističući pritom pravni položaj zapovjednika broda. Zapovjednik broda odgovoran je za sigurnost i plovidbenu sposobnost broda, kao i za red na brodu. Nadalje, u granicama određenim Pomorskim zakonikom i drugim propisima, zapovjednik broda ima javna ovlaštenja na brodu te zastupa kompaniju. Autori ističu kako zapovjednik broda obavlja poslove iz domene upravnih, odnosno javnih funkcija u ime države čiju zastavu vije brod kojim on zapovijeda. Budući da ga javni interesi povezani s tom funkcijom stavljaju u neovisan položaj spram broдача, broдар ne odgovara za radnje i propuste koje počini zapovjednik broda u sklopu svoje upravne funkcije. Kao zakonski zastupnik broдача, zapovjednik broda ovlašten je u njegovo ime, i za njegov račun, u mjestu izvan sjedišta broдача sklapati ugovore o spašavanju i obavljati pravne poslove potrebne za izvršenje putovanja. Štoviše, u mjestu izvan sjedišta broдача gdje nema njegova ovlaštenog predstavnika, zapovjednik broda može sklapati ugovore o pomorskim plovidbenim poslovima, osim broдарskog ugovora na određeno vrijeme za cijeli brod. Međutim, unatoč propisanim ovlaštenjima, moderna tehnologija, razvoj lučkih agenata i P&I klubova u praksi su znatno ograničili zapovjednikovu funkciju zastupanja broдача.

»Kategorizacija i individualizacija brodova« naslov je petog poglavlja ovog udžbenika u kojem se definira pravni pojam broda i određuju temeljna mjerila za individualizaciju brodova. Autori već na početku poglavlja ukazuju na distinkciju između pojmova brod, jahta i broдica te ističu kako je brod potrebno fizički i pravno individualizirati. Radi toga koriste se sljedeća mjerila: državna pripadnost broda, ime i oznaka upisa, luka upisa broda, baždarski podaci broda, klasa broda, broj IMO, pozivni znak te nacionalni identifikacijski broj. Autori posebno izdvajaju državnu pripadnost broda te ukazuju na materijalne i formalne pretpostavke nužne za njezino stjecanje, kao i na problem tzv. pogodovnih, fiktivnih ili jeftinih zastava. Njihovim stjecanjem vlasnici brodova izbjegavaju obveze koje bi inače morali snositi u državama svoje stvarne pripadnosti, poput plaćanja pristojbi, kontrole profita, poštovanja propisa vezanih za stručnost posade, ispunjavanja radnih i životnih uvjeta na brodu itd. U Republici Hrvatskoj pomorski objekti, kao i oni u gradnji, upisuju se u jedinstveni upisnik brodova, što predstavlja formalnu pretpostavku za stjecanje hrvatske državne pripadnosti. Nad brodom hrvatske državne pripadnosti Republika Hrvatska ima pravo i dužnost nadzirati upravne, gospodarske i tehničke poslove, a takav brod ima pravo i dužnost vijati zastavu Republike Hrvatske.

Šesto poglavlje knjige uvod je u pomorsko imovinsko pravo u kojem se izdvajaju imovinsko-pravne karakteristike broda te se iznosi pregled stvarnih

prava koja mogu postojati na brodu. Pomorsko imovinsko pravo sustav je pravnih normi koje uređuju specifične imovinske odnose u djelatnostima na moru ili u vezi s morem. Dio je privatnog pomorskog prava koje, za razliku od javnog pomorskog prava koje uređuje pravne odnose među državama, uređuje pravne odnose među privatnim osobama u vezi s morem. Za razliku od definicije broda iz pomorskog upravnog prava, brod u imovinskopравnom pogledu jest svaki plovni objekt osposobljen za plovidbu morem te je, sa stajališta imovinskog prava, stvar posebne vrste. Nadalje, brod nema pravnu osobnost, što znači da ne može samostalno stjecati prava i obveze, nego to u odnosu na brod čini njegov vlasnik, odnosno brodar. Prema odredbama Pomorskog zakonika na brodu mogu nastati stvarna prava, i to kao na vlastitoj i tuđoj stvari. U prvom će slučaju nastati pravo vlasništva, dok u drugom slučaju mogu postojati dva oblika založnih prava – hipoteka na brodu i pomorski privilegiji. U ovom se poglavlju, također, definiraju i ključne osobe u pomorskom imovinskom pravu, poput vlasnika broda, brodar, poslovođe broda, pomorskog agenta, otpremnika i lučkog slugača. Za obveze koje nastanu u vezi s plovidbom i iskorištavanjem broda odgovara brodar. Brodara se može definirati kao fizičku ili pravnu osobu koja je posjednik broda i nositelj plovidbenog pothvata te se pretpostavlja, dok se ne dokaže suprotno, da je brodar ujedno i vlasnik broda. Posljednje potpoglavlje posvećeno je upravo odgovornosti vlasnika broda (brodara), s posebnim osvrtom na Konvenciju o ograničenju odgovornosti za pomorske tražbine iz 1976. s Protokolom iz 1996. koja regulira jedan od najvažnijih pomorskopравnih instituta. Naime, suprotno općim načelima obveznog prava, visina odgovornosti brodara ograničena je u pomorskom pravu.

Uvod u pomorsko imovinsko pravo vodi nas do ugovora o iskorištavanju pomorskih brodova. Sedmo poglavlje knjige donosi pregled ugovora o zakupu broda i ugovora o pomorsko-plovidbenom poslu. U najopsežnijem potpoglavlju, posvećenom ugovoru o prijevozu stvari morem, autori su izdvojili najvažnije međunarodne konvencije koje reguliraju prijevoz stvari morem, uključujući odgovornost prijevoznika za štetu na teretu, te su vrlo detaljno analizirali sve faze njegova ispunjenja. Svi ugovori o prijevozu stvari morem mogu se podijeliti na brodarske ugovore, kod kojih je bitan element ugovora brod ili brodski prostor, te na ugovore o prijevozu pojedinih stvari kod kojih je bitan element ugovora stvar koju treba prevesti. Ispunjenje ugovora o prijevozu stvari morem obično se odvija u četiri faze: 1. stavljanje broda na raspolaganje krcatelju u ukrcajnoj luci, 2. predaja stvari na prijevoz te ukrcaj i slaganje tereta na brod, 3. prijevozno putovanje od ukrcajne luke do odredišne luke i 4. iskrcaj i predaja stvari naručitelju ili drugom primatelju. Autori posebno obrađuju teretnicu,

najvažniju prijevoznu ispravu kojom se dokazuje postojanje ugovora i preuzimanje ili ukrcaj robe od prijevoznika, a kojom se prijevoznika obvezuje predati robu uz predočenje isprave. Prijevoznik odgovara za štete na stvarima koje je primio za prijevoz i zakašnjenje u predaji. Prema odredbama Pomorskog zakonika, prijevoznik neće odgovarati ako dokaže da oštećenje, manjak, gubitak ili zakašnjenje potječu iz uzroka koji se nije mogao spriječiti niti otkloniti dužnom pažnjom. Potpoglavlje koje obrađuje ugovor o prijevozu putnika i prtljage morem sadržava i kronološki prikaz njegove međunarodnopravne regulative. Osobita je pažnja posvećena pitanju odgovornosti prijevoznika za smrt i tjelesnu ozljedu putnika, kao i za oštećenje njegove prtljage te pravima putnika u skladu s Uredbom (EU) br. 1177/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenog 2010. godine o pravima putnika kada putuju morem ili unutarnjim plovnim putovima i izmjenom Uredbe (EZ) br. 2006/2004. Autori završavaju poglavlje analizom ugovora o tegljenju i potiskivanju, kao i drugim plovidbenim poslovima te kratkim pregledom prijevoza s više prijevoznika.

Osmo poglavlje knjige odnosi se na pomorske nesreće. Pomorska havarija ili pomorska nesreća jest događaj ili skup događaja istog podrijetla koji uzrokuje gubitak ili oštećenje broda, tereta ili druge imovine na moru ili poduzimanje nekog izvanrednog troška. Glavno obilježje havarije jest njezina izvanrednost. Ovisno o tome radi li se o slučajno nastaloj pomorskoj nesreći ili namjernom žrtvovanju imovine, sve havarije dijele se na posebne i zajedničke. Autori ističu kako ne postoje jedinstvene pravne norme za pomorske nesreće općenito, kao i činjenicu da nisu sve pomorske nesreće pravno regulirane, nego samo one koje se izdvajaju svojom važnošću i koje su pojmovno i sadržajno formirane kao specifični pomorskopravni instituti. Nakon kratkog pregleda povijesnog razvoja pravne regulative i osiguranja pomorskih havarija, autori detaljno analiziraju institut sudara brodova, zajedničku havariju, spašavanje te vađenje i uklanjanje podrtina i potonulih stvari. Izvanugovorna odgovornost vlasnika broda i brodara također je obrađena u ovom poglavlju, u skladu s odredbama hrvatskog Pomorskog zakonika o izvanugovornoj odgovornosti vlasnika. Slijedom toga, autori analiziraju zakonske odredbe vezane za odgovornost za smrt i tjelesne ozljede kupača i drugih osoba u moru, odgovornost za oštećenje stvari i onečišćenje okoliša, odgovornost za onečišćenje mora uljem koje se prevozi kao teret te odgovornost za onečišćenje mora pogonskim uljem. Osobitu pažnju pritom posvećuju ulozi zapovjednika broda u sprječavanju onečišćenja morskog okoliša.

Posljednje poglavlje udžbenika posvećeno je pomorskom osiguranju. Pomorsko osiguranje najvažnija je grana transportnog osiguranja, a obuhvaća osiguranje pomorskih brodova, jahti i brodica; brodova, jahti i čamaca u unutarnjoj

plovidbi; osiguranje robe u pomorskom i multimodalnom prijevozu; osiguranje vozarina; osiguranje brodova u gradnji; osiguranje kontejnera; osiguranje platformi za istraživanje i eksploataciju podmorja; osiguranje odgovornosti pomorskih brodara; osiguranje odgovornosti brodograditelja; te osiguranje troškova osiguranja, raznovrsnih drugih troškova, prava i imovinskih interesa. Autori posebno obrađuju ugovor o pomorskom osiguranju kojim nastaje pravni odnos iz osiguranja, a kojim se ugovaratelj osiguranja obvezuje da će osiguratelju platiti premiju ili doprinos, dok se osiguratelj obvezuje ugovaratelju osiguranja da će osiguraniku, u slučaju nastanka događaja koji predstavlja osigurani slučaj, u skladu s odredbama ugovora, isplatiti naknadu za štetu, odnosno osigurninu, ili na drugi odgovarajući način ispuniti svoju ugovornu obvezu. Uloga pomorskog osiguranja jest zaštititi materijalne interese sudionika pomorskog pothvata od štetnih posljedica izvanrednih događaja nastalih tijekom plovidbe morem ili koji su u vezi s njom. Nakon uvodnog dijela, u kojem se utvrđuju pojam i pravna vrela pomorskog osiguranja, autori pažnju usmjeravaju na sam ugovor o pomorskom osiguranju i na osiguranu štetu. U posebnim potpoglavljima obrađuju specifičnosti osiguranja brodova, robe i vozarine te ukazuju na važnost P&I osiguranja u pomorstvu. P&I klubovi su organizacije za osiguranje koje se temelje na načelima uzajamnosti i neprofitnosti, a u koje se uključuju brodograditelji/brodari radi osiguranja rizika koji se ne mogu osigurati kod osiguratelja koji posluju po principu premijskog osiguranja. Budući da se i u poslovima osiguranja očekuju određena znanja i postupanja zapovjednika broda, autori ovo poglavlje zaključuju navođenjem dužnosti zapovjednika broda u slučajevima nastupanja osiguranih šteta na brodu.

Pomorsko pravo za zapovjednika broda prvi je sveučilišni udžbenik u našoj znanstvenoj bibliografiji koji je u potpunosti prilagođen načinu izvođenja nastave iz predmeta »Pomorsko pravo« na pomorskim fakultetima i sveučilišnim pomorskim odjelima u Republici Hrvatskoj, u skladu s odredbama konvencije STCW. Važnost objave ovako vrijednog znanstvenog djela postaje još veća kada znamo da su pravo i pravni propisi neizbježni u svim djelatnostima, pa tako i u pomorskoj djelatnosti. Naime, u današnje je vrijeme nezamislivo, a zapravo i nemoguće obavljati bilo koji posao unutar pomorske industrije, osobito časnički posao na pomorskim brodovima, bez temeljnih znanja o pomorskom pravu. Stoga je osobito pohvalno što autori koriste razumljiv stil pisanja, prilagođen studentima pomorskih studija, s jasnom i sustavnom analizom obrađivane materije, kao i svih pravnih pojmova relevantnih za buduće časnike na upravljačkoj razini. Iako je prvenstveno namijenjen studentima sveučilišnih prijediplomskih studija na Pomorskom fakultetu u Splitu, zasigurno će pronaći svoje mjesto na

popisu literature i u drugim pomorskim i pravnim fakultetima u zemlji i regiji, ali i u primjeni kod drugih dionika pomorskog gospodarstva.

Prof. dr. sc. Petra Amižić Jelovčić, redovita profesorica u trajnom zvanju
Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu, Zavod za pomorsko i trgovačko pravo

Summary:

MARITIME LAW FOR SHIP MASTERS

Ranka Petrinović; Nikola Mandić

Faculty of Maritime Studies, University of Split, Split, 2025, 615 pages

A new university textbook, Maritime Law for Ship Masters, has been published by the Faculty of Maritime Studies, University of Split. The textbook was co-authored by Ranka Petrinović, PhD, Full Professor with Tenure, and Associate Professor Nikola Mandić, PhD, both members of the Faculty of Maritime Studies, University of Split. The textbook Maritime Law for Ship Masters is divided into nine chapters:

- *Concept, characteristics, and sources of maritime law*
- *International law of the sea*
- *Maritime administrative law*
- *Maritime labour law*
- *Classification and identification of ships*
- *Introduction to maritime property law*
- *Contracts on the employment of seagoing vessels*
- *Marine insurance*

The work spans 615 pages (582 pages of text and 28 pages of references). In preparing the work, the authors consulted relevant academic literature as well as domestic and international legal sources (435 sources of literature and 2,884 references cited within the text). The content of this peer-reviewed work clearly demonstrates that it constitutes a comprehensive textbook covering all legal areas relevant for the education of future deck officers. Its structure and style reveal that it has been conceptually and stylistically adapted to the needs of students who must master the subject of maritime law to successfully complete their examinations, while taking into account that such students generally do not possess prior knowledge in the field of law. Particularly commendable is the authors' clear and accessible writing style, characterised by systematic analysis of the subject matter and precise explanations of legal concepts pertinent to future officers at management level. The university textbook Maritime Law for Ship Masters is an original work, fully aligned with the teaching methodology of maritime law courses at maritime faculties and university maritime departments in the Republic of Croatia, in accordance with the provisions of the STCW Convention. While primarily intended for undergraduate students of the Faculty of Maritime Studies in Split, it will undoubtedly find its place on

*the reading lists of other maritime and law faculties within Croatia and the wider region,
as well as in practical application by stakeholders in the maritime industry.*